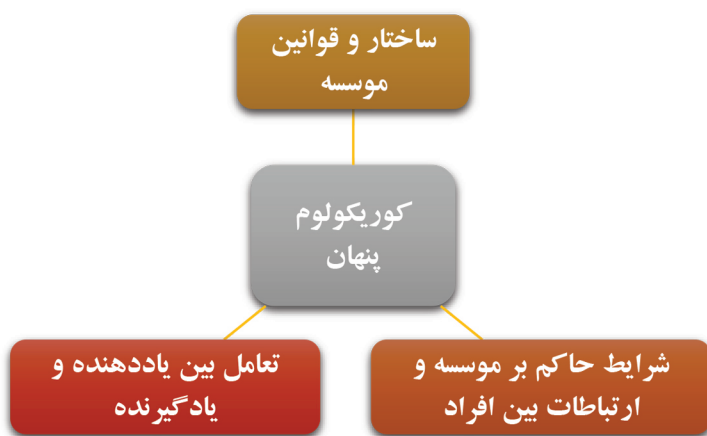

کوریکولوم پنهان، یک فرآیند انتقال فرهنگ اخلاقی و انتقال هنجارها و قوانین مربوط به احساسات و رفتار یادگیرندگان در محیط آموزشی است، رابطه تنگاتنگی با محیط آموزشی و ویژگی های موسسه آموزشی دارد. این نوع از کوریکولوم می تواند بر فکر، عواطف و رفتار یادگیرندگان اثر گذاشته و حتی می تواند اثربخش تر از برنامه درسی آشکار عمل نماید. کوریکولوم پنهان می-تواند از جنبه های مختلف زندگی مانند؛ نژاد، طبقه اجتماعی، جنسیت، فرهنگ، قومیت، زبان، توانایی، مذهب، مکان و تکنولوژی آموخته شود.

عوامل شکل دهنده ی کوریکولوم پنهان را می توان در ۳ گروه؛ ساختار و قوانین موسسه آموزشی، شرایط حاکم بر موسسه و ارتباطات بین افراد و تعامل بین یاددهنده و یادگیرنده تشریح کرد (شکل ۱).

۱. ساختار و قوانین موسسه آموزشی

از آنجایی که قوانین و مقررات می توانند بر نوع نگرش و رفتار یادگیرندگان تاثیر گذار باشد، لذا قوانین و مقررات موجود در موسسات آموزشی یکی از عنصرهای مهم کوریکولوم پنهان محسوب می شود. این قوانین و مقررات نقش مهمی در آموزش بالینی پزشکی و پیراپزشکی ایفا می نماید. همانند قوانین وضع شده برای کشیک ها، گروه بندی افراد در بخش های مختلف، قوانین مربوط به ارزشیابی ها و غیره که هر یک می تواند بر اخلاق حرفه ای، ارزش ها و نحوه ی برخورد آن ها با بیماران تاثیر گذار باشد.

یکی از محورهای بسته تحول و نوآوری در آموزش علوم پزشکی، تدوین کوریکولوم پنهان جهت نهادینه سازی ارزش ها و اخلاق حرفه ای می باشد. این مستند، زمینه های آشنایی بیشتر با این مفهوم مهم را فراهم می آورد.

مقدمه

نظام آموزش عالی به دلیل تربیت نیروهای متخصص و ارتباط متقابل با سایر بخش های فرهنگی، علمی، صنعتی و اقتصادی کشور به عنوان یکی از نظام های بنیادی جامعه تلقی می گردد. در این میان دانشگاه های علوم پزشکی علاوه بر ارائه خدمات بهداشتی و درمانی، مسئولیت تربیت نیروی انسانی نظام سلامت کشور را بر عهده دارند. بنابراین آموزش پزشکی موظف است، مسئولیت تربیت نیروی پزشکی و پیراپزشکی را به گونه ای انجام دهد که بتواند پس از فارغ التحصیلی با انجام وظایف حرفه ای خود و پایبندی به اصول و ارزش های این حرفه، در مسیر ارتقا سلامت جامعه گام بردارد.

به منظور تربیت نیروی انسانی کارآمد و تحقق اهداف آموزشی، وجود برنامه و کوریکولوم آموزشی اهمیت انکارناپذیری دارد. کوریکولوم آموزشی را می توان به یک کوه یخ تشبیه نمود که اهداف، موضوعات، مواد درسی قسمت پیدای کوه یخ یا همان کوریکولوم آشکار می باشد. اما قسمت نهان کوه یخ که بزرگ تر و مهم تر است کوریکولوم پنهان می باشد که با عنوان ارزش ها، عقاید، گرایشات، انتظارات و انگیزه ها مطرح می شوند. کوریکولوم پنهان چیزی نیست که در برنامه درسی گنجانده شود، بلکه چیزی است که از طریق جو موسسات آموزشی و محیط های بالینی به یادگیرندگان منتقل می گردد.

در صورتی که بخواهیم علاوه بر پرداختن به دانش و مهارت های ضروری حرفه های پزشکی و پیراپزشکی، به ارتقا ارزش ها، نگرش ها، هنجارهای اخلاقی و مهارت های اجتماعی آن ها بپردازیم، باید به نقش کوریکولوم پنهان در آموزش پزشکی توجه لازم را داشته باشیم.

این موارد منحصر به رشته پزشکی نمی‌گردد، بلکه در سایر رشته‌های علوم پزشکی نظیر دندان پزشکی، پرستاری، رادیولوژی و غیره دانشجویان این موارد را از اساتید خود یاد خواهند گرفت.

صاحب نظران حوزه آموزش علوم پزشکی، کوریکولوم پنهان را یکی از موثرترین راه انتقال ارزش‌های حرفه‌ای گری می‌دانند و از آن به عنوان یک عامل قوی در ایجاد تعهد حرفه‌ای در یادگیرندگان یاد می‌کنند. در حوزه‌ی آموزش علوم پزشکی، بیشترین تاثیر کوریکولوم پنهان در محیط‌های آموزش بالینی نمود پیدا می‌کند. کوریکولوم پنهان در آموزش علوم پزشکی مانند تیغ دولبه عمل می‌کند که هم می‌تواند دارای ابعاد مثبت و هم ابعاد منفی در راستای انتقال ارزش‌ها باشد.

نتیجه‌گیری

کوریکولوم پنهان، به مجموعه‌ای از یادگیری‌ها در نظام آموزش عالی اطلاق می‌شود که در بستر فرهنگ حاکم بر محیط‌های آموزشی و بدون آگاهی اعضای هیئت علمی و یادگیرندگان برای دانشجویان بدست می‌آید. توجه به فاکتورهای موثر بر شکل-گیری و تقویت کوریکولوم پنهان می‌تواند موجب ارتقا اخلاق حرفه‌ای در دانشجویان و به تبع آن زمینه‌ی ارتقای سلامت جامعه را فراهم نماید. بنابراین ضروری است طرح ریزان برنامه‌های آموزش پزشکی و اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی تاثیر سازمان موسسه آموزشی، جو و ساختار اجتماعی و واکنش‌های متقابل استاد و شاگرد بر یادگیری یادگیرندگان را شناسایی نمایند. توجه به این عوامل که منعکس‌کننده‌ی مفهوم کوریکولوم پنهان می‌باشد، می‌تواند منجر به نهادینه‌سازی و توسعه‌ی ارزش‌ها و اخلاق حرفه‌ای در حوزه‌ی آموزش علوم پزشکی و به تبع آن سایر حوزه‌ی نظام سلامت گردد.

۲. جو موسسه و ارتباطات بین افراد

اگرچه جو اجتماعی حاکم بر موسسات آموزشی یک عامل تاثیرگذار می‌باشد اما چندان ملموس نمی‌باشد. به دلیل آن که نمی‌توان فرآیند یادگیری را از فرآیند اجتماعی تفکیک نمود، بنابراین باید اعضای هیئت علمی در سبک آموزش خود به شرایط غیررسمی و ارتباطات بین فردی خود با یادگیرندگان توجه لازم را داشته باشند.

در درون موسسات آموزشی روابط انسانی بسیاری وجود دارد که هر کدام آثار اخلاقی، حرفه‌ای و تربیتی خاص خود را دارد. در این میان در آموزش علوم پزشکی روابط انسانی به دلیل وجود روابطی مانند؛ رابطه استاد با بیماران، رابطه پرسنل با بیماران، رابطه دستیاران و کارآموزان با بیماران و مواردی مشابه آن، اهمیت ویژه‌ای دارند. لذا توجه به نقش ارتباطات بین فردی و آثار پنهانی آن علی‌الخصوص در برقراری ارتباط با بیماران اهمیت قابل توجهی دارد.

۳. تعامل بین یاددهنده و یادگیرنده

ساختار موسسات آموزشی و جو اجتماعی حاکم بر آن می‌تواند تعامل میان اعضای هیئت علمی و یادگیرندگان را تحت تاثیر خود قرار دهد. نوع رفتار و شیوه‌ی برخورد اعضای هیئت علمی در کلاس درس و یا محیط‌های بالینی می‌تواند اثرات متفاوتی داشته باشد. به عنوان مثال برخورد آزاد و دادن فرصت کافی به یادگیرندگان موجب افزایش حس اعتماد به نفس و تلاش در آن‌ها می‌شود. اما محور دادن نظرات خود و داشتن روحیه سلطه‌گری، مانع بروز توانایی‌های یادگیرندگان می‌گردد. تعامل بین استاد و دانشجو به ویژه بر بالین بیمار نقش بسزایی در شکل‌گیری شخصیت یادگیرنده و ایجاد اعتماد به نفس در وی دارد.

کوریکولوم پنهان بعد اجتناب ناپذیر یادگیری می‌باشد و عدم توجه به این مسئله در طراحی آموزشی موجب غفلت از بخش قابل توجهی از فاکتورهای تاثیرگذار بر فرآیند یادگیری خواهد شد. بنابراین ضروری است فاکتورهای مرتبط با کوریکولوم پنهان شناسایی و در برنامه‌ی آموزشی لحاظ گردند.

کوریکولوم پنهان، فرهنگ و رفتار در پزشکی را به صورت ضمنی در طی سال‌های آموزش بالینی به دانشجویان یاد می‌دهد. در طی این سال‌ها دانشجویان چنین مواردی را از مکالمات سراندها، مشاهده اساتید به عنوان الگو در حال تعامل با بیمار، یاد می‌گیرند.

